

Συνέβη καὶ εἰς τὸν λογοποιὸν Αἴσωπον δ, τι εἰς τὸν ἐποποιὸν "Ο-μῆρον. "Οπως τοῦ θειοτάτου ἀοιδοῦ ἡμφισβητήθη ἡ προσωπικὴ ὑπαρξίας, τὸ δὲ ὄνομα «"Ομηρος» ἡρμηνεύθη ὡς δηλοῦν τὸν ὅμοῦ ἔροντα οἵτινες συναρμόζοντα διάφορα ἔπη, παραπλησίως καὶ «ὁ προγάστωρ, βλαισὸς καὶ κυφὸς» Αἴσωπος ὑπελήφθη συμβολικὸν ὄνομα, ἐμφαίνον Αἴθιοπα, δηλ. Μαύρον, Ἀνατολίτην. Ἡδη ὁ Εὐστάθιος ἀναφέρει τὴν ἐκ τοῦ αἴθου καὶ ὥψ σύνθεσιν τοῦ ὄντος, οἵτις, καὶ ἀληθεύουσα, οὐδαμῶς αἴρει τὴν προσωπικὴν τοῦ μυθοποιοῦ ὑπόστασιν. Ὡς πάλιν ἡ γέννησις τοῦ 'Ομῆρου συγέπεσεν ἐν πόλεσιν, αἵτινες ὑπῆρχαν ἔστια τῆς παναρχαίας ἐποποίειας, οὕτω καὶ τοῦ Αἴσωπου ἡ γέννησις τίθεται ἐν χώραις, ἔνθεν ἔλκουσι τὴν ἀρχὴν ἢ ἔνθα ἔτυχον ἴδιαιτέρας θεραπείας οἱ Αἴσωπειοι μῆθοι. Ο μὲν "Ομηρος ἡξιώθη θείων τιμῶν, καὶ οἱ Σμυρναῖοι ἴδρυσαν αὐτῷ ἵερὸν, τὸ "Ομῆρειον. Τοῦ δὲ Αἴσωπου μυθολογεῖται μετενσωμάτωσις ψυχῆς καὶ δὴ καὶ ἀναβίωσις, διότι δικτύητος μυθοποιὸς ὥφθη μαχέμενος ἐν Θερμοπύλαις μετὰ τῶν τριακοσίων ὑπὸ τὸν Δεωγόδαν Σπαρτιατῶν! Ο Κοραῆς ιστορεῖ ἐν συντομίᾳ τοῦ Αἴσωπου τὸν βίον· ἐν πρώτοις ἀποδέχεται ὅτι δὲπ' ὄντος Μαξίμου τοῦ Πλανούδου φερόμενος ἐκτενής τοῦ Αἴσωπου βίος ἢ δρθότερον εἰπεῖν ὁμοιαγενεῖς διηγημα (γεωτάτη καὶ ἐπιδιωρθωμένη τούτῳ ἔκδοσις εὑρηται ἐν ταῖς Fabulae Romanenses ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ "Εβερχαρδ, ἐν Λιψίᾳ 1872) εἶναι γνήσιον ἔργον τοῦ σοφοῦ ἐκείνου μοναχοῦ, ὃστις ἀκμάσας περὶ τὴν 14 ἑκατονταετηρίδα, συγέγραψεν οὐχὶ ἀδόκιμα γραμματικὰ πονήματα, ἡρμηνευσεν ἀριστα ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὁμοιαίους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ἐποιήσατο δὲ σπουδαίας καὶ πολυτίμους συλλογὰς Ἑλληνικῶν ἐπιγραμμάτων. Η βιογραφία αὗτη εἶναι ἀναξία τοῦ Πλανούδου· ἀλλως δὲ ἔνια τῶν περιεχόντων αὐτὴν ἀντιγράφων εἶναι πολλῷ παλαιότερα τῆς 14 ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἥν ἔζησεν δ Πλανούδης. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ βιογραφίᾳ ταύτη εἰκονίζεται δ Αἴσωπος ὡς μάγος καὶ ἀγύρτης, κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἐν τῷ μεσαιῶνι θεωρίας, εἰκάζεται ὅτι ἐγράφη ἐπὶ τῆς 10 ἑκατονταετηρίδος. Ο πρῶτος τὰ περὶ Αἴσωπου παραδεδομένα διηγήματα κριτικῶς ἐξετάσας εἶναι δ καθηγητὴς Γράουερτ (1825). "Οτι διέτριψεν δ Αἴσωπος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Κροίσου, ὅτι ἦλθεν εἰς συνάφειαν πρὸς τοὺς λεγομένους ἐπὶ τὰ σοφοὺς, ὅτι ἐπορεύθη εἰς Κόρινθον παρὰ τὸν Περίανδρον καὶ ὅτι ἐπεδήμησεν εἰς Ἀθηνας, τυραννεύοντος τοῦ Πεισιστράτου, ταῦτα καὶ ἄλλα ίστορήματα ἀπέδειξεν δ Γράουερτ ἀπίθανα ἢ χρονολογικῶς ἀστήρικτα. Μετὰ τὸν Γράουερτ, δ ἀρχαιολόγος

Οὐέλκερος, διατεμῶν τὰ τρωτὰ μέρη τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, ἐπεγείρησεν ἀποδεῖξη ὅτι ἡ εἰς Δελφοὺς ἀποδημία τοῦ Αἰσώπου καὶ ὁ ἀπὸ τῶν Φαιδριάδων πετρῶν καταχρημνισμὸς αὐτοῦ εἶναι ἐπινοήματα, πλασθέντα ἵσως κατ' ἀπομίμησιν ἀλλ.ων παραπληγέσων μύθων. Εἴδομεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ὅτι ὁ ρχββῖνος Λανδσβέργερ, ἀγνοῶν ὅτι πολλὰ τῶν ἐπιμυθίων συνετέθησαν· ὑπὸ καλογήρων, διατείνεται ὅτι οἱ αἰσώπειοι μύθοι ἐδημιουργήθησαν ἐν Παλαιστίγῳ, ἀλλ.βῶς δὲ τούτου ἔνεκεν εὑρηνται ἐν τοῖς ἐπιλόγοις τοσούτοις μπανιγμοῖς εἰς ῥητὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς!! Κατ' ἀλλ.ον γερμανὸν καθηγητὴν, τὸν Ζύγδελ, οἱ Αἰσώπειοι μύθοι ἐχομέσθησαν ἐκ τῆς Αἰγύπτου· «ταῦτὸν γάρ Αἰσώπος τῷ Αἰθίοπι» λέγει καὶ ὁ παλαιὸς βιογράφος ὑπαικισθμενος ἵσως τὴν ἐν τῇ Ἀιγατολῇ γένεσιν τοῦ μύθου. Ἐλλὰ τίντι τρόπῳ ὁ Αἰθίοψ μετεσγηματίσθη εἰς τὸ Αἴσωπος; Ἐτεροὶ λόγιοι, ἐν οἷς ὁ γάλλος Loiseleur Deslongchamps καὶ ὁ Βάγενερ (ἐν τῇ διατριβῇ «περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἀπολόγων τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος» 1854) γνωματεύουσιν ὅτι οἱ «Ἐλληνες παρέλαβον τοὺς μύθους ἐκ τῆς Ἰνδικῆς. Ἐλλὰ πρὸς τοῦτο ἀντιλέγει ὁ πρύτανις τῶν Ἰνδολόγων, Οὐέλκερος, ὅτι ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς μύθοις ἐνοικεῖ τοσαύτη ἀρχέγονος χάρις, φυσικὴ ἀλήθεια καὶ πρωτοτυπία, ὡστε μετὰ μεζονος πιθανότητος ἡδύνατό τις γὰρ συμπεράνη τὸ ἀντίστροφον ὅτι δηλαδὴ ἐπὶ τῶν ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων τὰ ἐλληνικὰ γράμματα ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τὴν Ἰνδικὴν, ὡς δηλούται καὶ ἐκ τοῦ Ἰνδικοῦ δράματος, ὅπερ εἶναι τοῦ ἐλληνικοῦ αὐτόγρημα ἀπομίμησις. Μετὰ τὸν Οὐέλκερον, διέλαβον περὶ τοῦ Αἰσώπου ἐν ταῖς οἰκείαις γραμματολογίαις, διὰ βραχέων μὲν ὁ Μύλλερος, διὰ μακριστέρων δὲ ὁ Βεργκάρδος καὶ ὁ Βέργκ. σὺν τούτοις δὲ ἡ πρὸ τούτων ὁ γάλλος Ἐδελεστάνδρος Δυμερίλ ἐν τῇ Histoire de la fable ésopeique (1854) καὶ διέγει πρότερον ὁ Χέρτσεργ ἐν τῇ πραγματείᾳ «περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ μύθου καὶ τῆς ἴστορικῆς αὐτοῦ ἀνελίξεως παρὰ τοῖς Ἑλλησιν» (1846). Αἰσώπου βίον ἔγραψεν Ιταλιστὶ καὶ ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης (ἐξελληνισθέντα ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1857 ὑπὸ I. Βερβιτσιώτου) κατὰ τὰς σωζόμενας πτηγάς· ἀλλὰ τὸ μικρὸν τοῦτο ἔργον τοῦ σοφεῦ Κερκυραίου σύδειμάν ἔχει διξιώσιν κριτικῆς ἀκριβείας, εἶναι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡρανιτεμένον ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ Αἰσώπου βιογραφιῶν. Ἀσυγκρίτω τῷ λόγῳ ἐμβριθέστεροι πατῶν τῶν ἀλλ. λων, διατριβῶν εἶναι «αἱ ζητήσεις περὶ τῆς ἴστορίας τῶν ἐλληνικῶν μύθων» (1862) ὑπὸ τοῦ K. Κέλλερ, καθηγητοῦ τῶν αλασικῶν γραμμάτων ἐν τῷ παγεπιστημάτῳ τῆς Πράγας. Οἱ ἐμβριθῆς οὗτος ἀρχαιολόγοις

διεξετάζει τὴν ὑπόστασιν τῶν αἰσωπείων μύθων, τὰς διαφόρους περὶ τούτων παραδόσεις, τὸν Αἴσωπον αὐτὸν κατ' ἴδιαν, τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν μύθων πρὸ τοῦ Βαβρίου καὶ αὐτὸν τὸν Βάβριον. Αἱ συναγωγαὶ τῶν καλουμένων αἰσωπείων μύθων εἶναι πολυποίκιλον χρῆμα πονημάτων πάντη διαφόρων ἀλλήλοις, παράδοξον δὲ τῇ ἀληθείᾳ πῶς ἔτυχε νὰ ἀχθῶσιν ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σύγοψιν καὶ ὑφ' ἐν καὶ τὸ αὐτὸν ομάδα τοσοῦτον ἐτερογενῆ διηγήματα. Οἱ ἐπ' ὅνόματι τοῦ Αἰσώπου φερόμενοι μῦθοι, δὲν εἶναι μόνον μῦθοι ἀλλὰ καὶ παραμύθια ἀνέκδοτα, ἀλληγορίαι, παραβολαὶ, αὐτόχρημα κυκεών. Ο Κέλλερ, ἀποδεχόμενος τὴν ταῦτα τῆς καταγωγῆς πολλῶν ἑλληνικῶν καὶ Ἰνδικῶν μύθων, δὲν ἀπορρίνει τὴν δόξαν, καθ' ᾧ διὰ τῶν Ἀσσυρίων, μετηνέχθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην Ἰνδικοὺς μῦθοι· αὐτὸς δὲ Λουκιανὸς μνημονεύει τὴν πρὸς τὰς μυθικὰς διηγήσεις ὑπερβολικὴν ῥοπὴν τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Ἀράβων. Ἄλλ' ἡ ἐπίδρασις Ἰνδικῶν μύθων ἐπὶ τοὺς αἰσωπείους ἐγένετο, κατὰ τὸν Κέλλερ, σποραδική· οἱ πλεῖστοι τῶν αἰσωπείων μύθων εἶναι πρωτότυποι, ἀληθεύει δὲ ὅτι, δψιαίτερον εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἰνδοπερσικὴν τῶν μύθων φιλολογίαν πολλοὶ ἑλληνικοὶ ἀπόλογοι. Οὐδὲν ἡττον εἶναι βέβαιον, ὅτι ἔνιοι τῶν αἰσωπείων μύθων παρελήφθησαν ἐκ τῆς Λυδίας καὶ Φρυγίας. Περὶ τῆς προσωπικῆς τοῦ Αἰσώπου ὑπάρξεως οὐδεμίαν ἔχει ὁ Κέλλερ ἀμφιβολίαν· τὸ «Αἴσωπος» εἶναι κύριον ὄνομα Φρυγὸς, δηλοῦ δὲ τὸν ὄρωντα τὴν αἴσαν ἡτοι τὸ δίκαιον. Ο Αἴσωπος οὗτος, ὁ τὸν Ομηρικὸν Θεραίτην τῇ αἰσχρότητι τοῦ εἴδους ὑπερβαλόμενος, τὴν δὲ ψυχὴν ἀγχινούστατος καὶ πρὸς ἐπίνοιαν πᾶσιν ἐπηβολώτατος, ἔζησε κατὰ τὴν ἔκτην πρὸ Χριστοῦ ἔκκτοντάετηρίδικ ἐν Σάμῳ, ἔνθα ἀπήχθη δοῦλος ἐκ Φρυγίας. Ή παρὰ τῶν ἐν Δελφοῖς Ἱερέων κατέρριψις αὐτοῦ ἐκ τῆς Ύαμπείας πέτρας, ὑπομιμγήσκει τὸν μυθικὸν θάνατον πολλῶν ἀλλῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν, λ. γ. Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὔριπίδου, οὐδεὶς δὲ ἀγνοεῖ ὅτι καὶ ὁ τῷ Αἰσώπῳ συνήλιξ Πυθαγόρας ἀπώλετο ἐνεκα τῆς πρὸς τὰς ίδιας ἀρχὰς ἀφοσιώσεως. Πολλαχοῦ τῆς διατριβῆς του παραπέμπει ὁ Κέλλερ εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ Κοραῆ, οὖ καὶ ἀσπάζεται: δόξας τινὰς, ἀναφερομένας εἰς τὰς διαφόρους μύθων συναγωγὰς Νικοστράτου, Λαφιονίου, Θέωνος καὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως· διαρρήγην δὲ παρατηρεῖ ὅτι εἶναι πιθανωτάτη ἡ τοῦ Κοραῆ εἰκασία, καθ' ᾧ «ὁ Βάβριος ἔλαβε τοὺς Αἰσωπιακοὺς μύθους ἀπὸ τὴν συναγωγὴν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως». Ή περὶ Αἰσώπου καὶ Αἰσωπείων μύθων («λίγη σοφὴ» κατὰ Sinner) εἰσαγωγὴ τοῦ Κοραῆ, ἐν συνόλῳ σκοπουμένῃ, εἶναι ἡ πληρεστάτη

πραγματεία ἐξ ὅσων συνετέθησαν κατὰ τὸν παρόντα αἰώνα· διότι ὁ Κοραῆς συμπεριέλαβε καὶ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους, ἐν τῷ ὁ Κέλλερ καταλήγει εἰς τὸν Βαβριον, ὁ δὲ Δρέσελ (Zur Geschichte der Fabel. Berlin 1876) πραγματεύεται μόνον περὶ τοῦ «αἰσωπείου μύθου παρὰ τοῖς Ἐλλησι», δὲν ἔξεδωχε δὲ εἰσέτι τὸ δεύτερον τῆς πραγματείας αὐτοῦ μέρος, τὸ ἀπὸ τοῦ Βαβρίου μέχρι τῶν Βυζαντίων. Ἡ «ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ μύθου» ἡνὸς ὁ ἄγγλος καθηγητὴς Ρούθερφορδ παρενέθηκεν ὡς δεύτερον κεφάλαιον τῆς εἰς τοὺς μυθιάμβους τοῦ Βαβρίου εἰσαγωγῆς του, συγκειμένη ἐκ σελίδων 26, εἶναι ἀπλῶς ἐπανάληψις τῶν ὑπ' ἄλλων καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Κοραῆ γεγραμμένων. «Ἐν μόνον καινὸν λέγει ὁ ἄγγλος καθηγητὴς, τοῦτο, δτὶ τὸ λεγόμενον ἐν τῷ τοῦ Πλάτωνος Φαίδωνι («περὶ γάρ τοι τῶν ποιημάτων ὧν πεποίηκας, ὦ Σώκρατες, ἐντείγας τοὺς τοῦ Αἰσωπού λόγους κτλ.») εἶναι δῆθεν αὐτόχρημα πλατωνικὸς μύθος! Κατὰ τὰ ἄλλα, ὁ Κ. Ρούθερφορδ δύμολογεῖ δτὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποτυπώσῃ τις ἀκριβῶς τὴν γένεσιν τῶν ἑλληνικῶν μύθων. Περὶ δὲ τῆς τοῦ παναρχαίου ἑλληνικοῦ ἀπολόγου ίστορίας ἔξεδωχε πρὸ μικροῦ ἐν Κολωνίᾳ ἐπιμελῇ διατριβῇ δ γερμανὸς Νάüβνερ (Apologi graeci antiquissimi historia critica. Köln 1889).

Ἡ πρώτη τῶν Αἰσωπείων Μύθων συναγωγὴ, τυπωθεῖσα περὶ τὰ τέλη τῆς πεντεκαιδεκάτης ἔχατοντα ετηρίδος ὑπὸ τοῦ Πισαίου λογίου Βιονακκορό (Bonis Accursius) περιέχει 147 μύθους, συντεταγμένους δῆθεν ὑπὸ τοῦ Πλανούδου. Ὁ Ἀλδος μετετύπωσεν τῷ 1505 τὴν ἔκδοσιν ταύτην, τῷ δὲ 1546 ὁ Ροβέρτος Στέφανος ἔξεδωχε παρομοίαν συλλογὴν, εἴκοσι μύθοις ἐπηυξημένην εκ *vetustissimo codice bibliothecae regiae*. Τῷ 1610 ὁ Isaak Nicolaus Nevelet ἐτύπωσεν ἐν Φραγκονορτίῳ τὴν *Mythologia Aesopica*, ἔνθα περιέλαβε 148 τέως ἀγενδότους μύθους, ἀντιγράψας αὐτοὺς ἐκ πέντε κωδίκων τῆς Παλαιής Βιβλιοθήκης. Ἐτέρα αἰσωπείων μύθων συλλογὴ ἐτυπώθη τῷ 1718 ἐν Ὁξωνίᾳ, ὑπὸ τοῦ ἐφόρου τῆς αὐτόθι βιβλιοθήκης Χούδσων· εἶναι δὲ αὕτη μᾶλλον τῶν προγενεστέρων ἐπιδιωριθμένη καὶ ἐπηυξημένη, εἰ καὶ ὁ Χούδσων παρεῖδε τὸν κώδικα τῆς Βοδλειανῆς Βιβλιοθήκης· τούτου τὸ ἔργον μετεξέδωχε τῷ 1741 ἐν Λιψίᾳ σχεδὸν ἀπαράλλακτον ὁ γερμανὸς καθηγητὴς Χάουπτμαν. Ἐτερος καθηγητὴς, ὁ Χεύσιγγερ ἔξεδωχε τὸ πρῶτον ἐν Λιψίᾳ τῷ 1741 (ἔπειτα ἐγένοντο καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις, ὡν ἡ τελευταία χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1799) τοὺς ἀποδιδομένους τῷ Πλανούδῃ μύθους μετά τινων ἀλλων παραλλήλων, λαβὼν αὐτοὺς ἐκ τινας

ἐν Γότθα κώδικος (γεγραμμένου ἐν Ἐνετίᾳ ὑπὸ Ἰωάννου Ἱερέως Ρώ-
σου τοῦ Κρητὸς) καὶ ἔτερου ἐν Αὐγούστᾳ σωζομένου ἀντιγράφου. Εἰς
τοὺς ἀνωνύμους αἰσωπείους μύθους καταλεκτέον καὶ τοὺς 62, οὓς ὁ ἐν
Μόσχᾳ καθηγητὴς Matthäi ἐξέδωκε τῷ 1781 ἐκ δύο ἐν Μόσχᾳ ἀντι-
γράφων τῆς 13 καὶ 14 ἑκατονταετηρίδος, ὡς δῆθεν πόνημα τοῦ πέρσου
φιλοσόφου Συντίπα· ἀλλ' οἱ μῦθοι οὗτοι εὔρηνται καὶ ἐν ἄλλαις αἰσω-
πείων μύθων συναγωγαῖς, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα δρεῖλουσι τὴν γέ-
νεσιν αὐτῶν εἰς τὸν καλλιχρόν βυζαντίου τινὸς λογιωτάτου τῆς 10 ἢ 11
ἔκατ. Μετὰ τὸν Χενιγγερ τὸν Αἰσωπείους μύθους ἐξέδωκε τῷ 1781
ἐν Λιψίᾳ μετ' ὀλίγῳ σημειώσεων, ὁ καθηγητὴς Ἐργέστης, τούτου δὲ
τὴν συναγωγὴν ἔλαβε κυρίως πρὸ δρθαλμῶν ὁ Κοραῆς. Ἰσχυρὸν αἴσθησιν
ἐνεποίησαν εἰς τὸν φιλολόγους δύο ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Φούρια (ἐφό-
ρου τῆς Λαυρεντιακῆς Βιβλιοθήκης) ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1809 (εἰτα δὲ
ἐν Λιψίᾳ τῷ 1810) τυπωθεῖσαι συλλογὴν αἰσωπείων μύθων, ᾧ ἡ μεί-
ζων περιέχει 199, ἡ δὲ ἐλάσσων 36 μύθους. Τὸ ἀντίγραφον, ἐξ οὗ
ἐγένετο ἡ μείζων συλλογὴ, ἦτο ἄλλοτε κτῆμα τοῦ περιωγύμου τῶν Βε-
νεδικτίνων μοναστηρίου Μοντεκατίνου, εἰτα δὲ μετεκμίσθη εἰς τὴν μο-
νὴν τῆς Παναγίας ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἐκ τῶν 199 τούτων μύθων, τέσσαρες
μόνοι εἶναι ὅλως νέοι, ἀπαντεῖς ὅμως εἶναι ἄλλως συντεταγμένοι ἢ ὅπιας
οἱ μέχρι τῶν χρόνων ἐκδιθέντες. Ἡ ἐλάσσων συλλογὴ, ἀπο-
τελεσθεῖσα ἐξ ἀντιγράφου τῆς ἐν Βατικάνῳ βιβλιοθήκης. περιλαμβάνει,
ἐπὶ 36 μύθων, 24 τέως ἀγνώστους μύθους, καὶ 12 τοῦ Βαβρίου μυθι-
άμβους. Ὁπότε ἐξεδόθη ἡ συλλογὴ τοῦ Φούρια, ὁ Κοραῆς κατεγίνετο
ἥδη περὶ τὴν συναγωγὴν πάντων τῶν προεκδεδομένων αἰσωπείων μύθων.
ἀπορῶν δὲ τοῦ ἀναγκιζού χρόνου ὅπως ἀντιπαραβάλῃ πρὸς ἀλλήλας τὰς
διαφόρους τῶν μύθων ἀναγνώσεις καὶ γραφάς, μετέγραψεν αὐτόθεν 366
παραλλήλους μύθους· πλὴν δὲ τούτων, ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὸ περι-
εχόμενον διαφόρων μύθων, ἀνέρχεται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Κοραῆ οὐς
426. Μετὰ τὸν Κοραῆν, ἐξέδωκεν ὁ Σγείρερος τὸν Αἰσωπείους μύθους
κατὰ τὸ Αὐγουσταῖον ἀντίγραφον. Πολλῷ δὲ ὕστερον ὁ γάλλος καθη-
γητὴς Ἐμμανουὴλ Μιλλερος ἐξέδωκε (τῷ 1841) «Notice d'un ma-
nuscrit grec contenant une rédaction inédite de fables d'Ésope», ἦτοι
συλλογὴν 78 αἰσ. πείων μύθων ἔκ τινος ἐν Παρισίοις ἀντιγράφου· ἀλλ'
ἡ συλλογὴ αὕτη εἶχε πολλὰ κενὰ, πληρωθέντα ὕστερον τῇ βιηθείᾳ τοῦ
Αὐγουσταίου ἀντιγράφου, ὅπερ εἶναι πολλῷ πληρέστερον τοῦ ἐν Παρι-
σίοις. Μετὰ τὸν Μιλλερον, ὁ καθηγητὴς καὶ γνωστὸς τῶν Ἑλλήνων φίλος,

Βλαδίμηρος Βρυνὴ ἐτύπωσεν ἐξ ἄλλου ἐν Παρισίοις κώδικος πέντε αἰσωπείους μύθους. 'Αλλ' αἰσωπείων μύθων ἀντίγραφα ὑπάρχουσι πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἐν μεγάλαις τε καὶ μικραῖς βιβλιοθήκαις, περὶ τὰ τεσσαράκοντα, διτινα δὲν εἶναι ἀπαντα ἀκριβῶς ἀντιβεβλημένα. 'Ανεξέταστος ἡ ἡμιτελῶς ἡρευγημένος εἶναι ὁ *codex manuscriptus historicus graecus N° 130* τῆς αὐτοχροτορικῆς ἐν Βιέννη βιβλιοθήκης, περὶ οὗ τῷ 1860 εἰδικὴν συγέταξε πραγματείαν ὁ σοφὸς τοῦ Πινδάρου ἐκδότης, Τ. Μόρμσεν. ὁ κώδικας αὐτοῦ, ἀναγόμενος εἰς τὴν δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα, περιλαμβάνει *130* μύθους κατ' ἀλφαριθμητικὴν τάξιν. Μετὰ τὸν Μόρμσεν ἔξι ασεν αὐτὸν ὁ καθηγητὴς Φέδδε, ὅστις καὶ ἐξέδωκε τῷ 1877 τεσσαράκοντα ἐκ τῶν μύθων τούτων. Οὐχὶ πρὸ πολλοῦ καὶ ὁ ἐλλόγιμος Κ. Α. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἔγραψεν ἐν τῷ παλαιογραφικῷ δελτίῳ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει 'Ἐλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «σημείωσιν περὶ τινος κώδικος αἰσωπείων μύθων» ἀποκειμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς κατὰ Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου.

Παρὰ πάντας τοὺς πόνους πολλῶν κριτικῶν, ἡ συναγωγὴ τοῦ Κοραῆ εἶναι ἔτι καὶ σήμερον ἡ πασῶν τῶν ἄλλων πληρεστάτη καὶ διεξοδικωτάτη. Άι γενόμεναι ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἐκδόσεις, ἡ τοῦ Χάλμ (1852 καὶ 1874) ἡ τοῦ Δυβνέρου (1845 καὶ 1881) ἡ τοῦ Griez (1887) καὶ ἄλλαι, εἶναι πολλῷ τῆς τοῦ Κοραῆ ἀτελέστεραι καὶ λιχνότεραι. 'Ο δεινὸς φιλόλογος Χάλμ. λέγει ἐν τῷ πρεοπίῳ «ὅτι ἡ ἐκδοσίς τοῦ Κοραῆ ἐπαξίως θεωρεῖται πασῶν τῶν ἄλλων ἀριστη» (*haec editio omnium optima merito habetur*). πολλαχοῦ δὲ τῶν κριτικῶν αὐτοῦ σημειώσεων γράφει διτινα καὶ δεῖνα τοῦ Κοραῆ διόρθωσις ἐπιστῶθη ὑστερον ἐκ τοῦ Αὐγουσταίου κώδικος. «*jam Corais intellexerat, cuius sententia lectione codicis Augustei confirmata est*» «*Corais acute coujecit*» «*emendavit Corais recte*» «*rectius Corais*» «*Corais sic recte emendavit*» κτλ. 'Ο δὲ καθηγητὴς Φέδδε, ἐν τῇ πλείστου λόγου ἀξιαὶ διατριβῇ Ueber eine noch nicht edirte Sammlung Aesopische Fabeln, 1877, ἀποφαίγεται χωρὶς ἐγδοιασμοῦ. διτινα «τὸ ἔργον τοῦ Κοραῆ, ἐκτενοῦς πολυμαθείας καὶ ὑγιοῦς κριτικῆς δηλωτικὸν, εἶναι καὶ σήμερον ἔτι ἡ κρηπὶς πάσης περὶ τῶν αἰσωπείων μύθων ζητήσεως». Καὶ δ προμηνύμονευθεὶς καθηγητὴς Δρέσελ συνεπιγιώσκει διτινα ἡ ὑπὸ Κοραῆ συναγωγὴ τῶν αἰσωπείων μύθων εἶναι ἔτι καὶ νῦν ἡ τελειοτάτη. 'Αλλὰ καὶ ἀμα ἐκδοθὲν τὸ τοῦ Κοραῆ πόνημα, οἱ γερμανοὶ κριτικοὶ προθύμως ἐπήγεσαν. «'Η προκειμένη βίβλος (ἔγραψεν

τῇ 17 ἀπριλίου 1811 γερμανὸς καθηγητὴς ἐν τῇ «Γενικῇ Φιλολογικῇ 'Εφημερίδι») περιέχει πληρέστατα πᾶν διτι εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ δόνομα τῶν αἰσωπείων μύθων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ· ἐπονήθη δὲ μετὰ πολλῆς σκέψεως καὶ ἀξιεπαίγου σχεδίου, ὅπερ ὁ σοφὸς ἐκδότης ἔτι σκοπιμώτερον θὰ ἔξετέλει, ὅν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκτυπώσεως περιήρχετο εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἡ συγαγωγὴ τοῦ Κ. Φουρια. Ἀληθῶς μόνος δὲ ἐκ Χίου τὸ γένος Ἑλκων Κοραῆς εἶναι ἴκανὸς καὶ νὰ νοήσῃ καὶ ἀσφαλῆ νὰ ἔξενέγκῃ κρίσιν περὶ τῆς γλώσσης τῶν πλείστων ἐκ τῶν μύθων τούτων». Ἀλλὰ παράχορδον ἔξαίρεσιν ποιεῖται δὲ τῶν μυθιάμβων τοῦ Βαβρίου ἄγγλος ἐκδότης, 'Ρούθερφορδ (1883) τρόφιμος τῆς δλλανδικῆς σχολῆς, σφόδρᾳ θαυμαστὴς τοῦ πρυτάνεως τῶν δλλανδῶν φιλολόγων Κοβήτου, κατήγορος δὲ καὶ περιφρονητὴς πολλῶν γερμανῶν φλοιολόγων καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῦ Διγδορφίου. Ο Κ. 'Ρούθερφορδ σπανίως ἐπαινεῖ, ἀφειδῶς κατηγορεῖ, ἀνεπιεικῶς ἐπικρίνει, αὐθαιρέτως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταβάλλει παραδεδομένας γραφὰς, φέρει ἐκάστοτε εἰς μέσον αὐθεντικῷ δικαιώματι ῥιψοκινδύνους καὶ παρατόλμους διορθώσεις, διορθῶν δὲ ἀρκεῖται εἰς ταύτην καὶ μόνην τὴν παρατήρησιν «ὅτι ἡ δεῖνα διόρθωσις αὐτοῦ οὐδεμιᾶς χρήζει ἀπολογίας»! Οὔτος λοιπὸν δὲ καλὸς 'Ρούθερφορδ ισχυρίζεται δτι «ἡ ἔκδοσις τοῦ Κοραῆ οὐδεμίαν ἔχει κριτικὴν ἀξίαν» — διατί; Διότι ὁ Κοραῆς μέγα ἔπραξε σφάλμα, νομίσας δτι ἡ ὑπὸ Χάουπτμαν συλλογὴ τῶν αἰσωπείων μύθων ἦτο πρωτότυπος, ἐνῷ ὕφειλε νὰ γινώσκῃ δτι δὲ Χάουπτμαν ἀπλῶς μετεξέδωκε τὴν ὥραίαν τοῦ Χούδσων συγαγωγῆν! Παρατηρητέον ἐν πρώτοις δτι τὸ θρυλούμενον τοῦτο τοῦ Κοραῆ σφάλμα, εἶναι δλως ἐπουσιῶδες, οὐδαμῶς δὲ ἀπτεται τῆς κριτικῆς ἀξίας τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Κοραῆς οὐδαμῶς περιέπεσεν εἰς τὸ προσαπτόμενον αὐτῷ ἀμάρτημα· τούγαντίον δὲ λέγει ῥητῶς δτι «τούτου (τοῦ Χούδσων) τὴν ἔκδοσιν μετεξέδωκεν εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ 'Ωπτεμάνγος (Haupmann)». «Ωστε καθ' ὑπνον ἐφαντάσθη δὲ ἄγγλος καθηγητὴς τὸ ἀνύπαρκτον τοῦτο τοῦ Κοραῆ λάθος. Ἀλλ' ὁ Κοραῆς ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ δέξυθερκείᾳ ἀγεκάλυψεν πρῶτος (ὅπερ ἔλαθε τὸν Φουριαν) δτι πολλοὶ τῶν μύθων, τῶν γῦν εἰς πεζοῦ λόγου σχῆμα μετεσκευασμένων, ἦσαν πάλαι στιχηρῶς γεγραμμένοι, πολλοὺς δὲ αὖθις τῶν κατάλογάδην γεγραμμένων μύθων αὐτὸς ὁ Κοραῆς ἀποκατέστησε εἰς τὸ χωλιαμβικὸν μέτρον. «Ἐκ τῶν Φλωρεντιγῶν μύθων (γράφει) βλέπει δὲ ἀναγνώστης δτι πολλοὶ εἶναι διὰ στίχων δωδεκασυλλαβῶν, ἀλλὰ πολλάχις ἀμέτρων καὶ ἀρρύθμων· ὁ Φλωρεντιγὸς κατέγραψεν

δλους κατ' ἀκολουθίαν, ώς νὰ ἕσχει εἰς πεζοῦ λόγου σχῆμα συνθεμένοι». Τετάρτην καὶ τεσσαράκοστην ἐγιαυτῷ ὅστερων (1854) δὲ Κόβητος, ἀγνοῶν τοῦ Κοραῆ τὴν ἀνακάλυψιν, ἔγραψεν ἐν ταῖς *Variae Lectiones*. «Οἱ αἰσώπειοι μῦθοι οὖν πρῶτος ἐξέδωκεν ὁ Φούριας εἶναι γεγραμμένοι ἐν τῷ κακοζήλῳ ἴδιωματι τῆς ὑπὸ γεροντικοῦ μακρασμοῦ κατεχομένης καὶ παραληρούστης 'Ελλαδος· ἀλλ' οὐδεὶς πώποτε διέγνω ὅτι κατὰ μέγα μέρος εἶναι στιχηρῶς γεγραμμένοι» "Αγ δὲ κράτιστος ὄλλαχος κριτικός ἡδίου μείζονος ἀνασκοπῆς τὰς τοῦ Κοραῆ ἐκδόσεις οὐδεὶς τρόπῳ οὐδὲ φωράτο ἀβουλήτως ἀδικῶν περὶ τὴν μνήμην ἀνδρὸς. Ζστις πρῶτος παρετήρησεν δὲ τι αὐτὸς οὗτος δὲ Κόβητος εἰλικρινεῖ τῇ γνώμῃ ὑπέρ οὐαυτοῦ ἀντιποιεῖται.

Λόγω σπουδαιότητος δὲ «δαπάνη τῶν ὀμογενῶν Χίων» τῷ 1814 ἐκδοθεὶς τρίτος τῶν Παρέργων τόμος, δὲ περιέχων τὰ τοῦ Ξενοκράτους καὶ Γαληνοῦ περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐγύδρων τροφῆς, οὐδαμῶς εἶναι ὑποδεέεστερος τῶν Αἰσωπείων μύθων. "Ηκρασεν δὲ Ιατρὸς Ξενοκράτης κατὰ τοὺς μεταξὺ Τίβερου καὶ Νέρωνος τῶν Καισάρων χρόνους (40—60 ἀπὸ Χριστοῦ), γεννηθεὶς ἐν Ἀφροδισιάδι τῆς Καρίας. Κλήμης δὲ Ἀλεξανδρεὺς ὀνομάζει Ξενοκράτην συγγραφέα βιβλίου, ἐπιγραφομένου «περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ζώων τροφῆς». δὲ Ξενοκράτης οὗτος εἶναι, κατὰ τὸν Κοραῆν, αὐτὸς δῆθεν δὲ μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Πλάτωνος Ξενοκράτης, ὅπερ ἀμφίβολον. 'Ο Γαληνὸς αἰτιάται τὸν Ξενοκράτην ως ἀνθρώπον «τὰ τἄλλα περίεργον ίκανῶς καὶ γοητείας οὐκ ἀπηλλαγμένον». 'Αλλ' δὲ Κοραῆς, καίτοι ἥκιστα αὐστηρὰν ἡγούμενος τὴν κρίσιν ταύτην, ὑπομιμήσκει δὲ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων τῷ Ξενοκράτει καὶ Γαληνῷ Ιατρῶν, ἀμελήσαντες τῆς ἀληθοῦς ἵπποκρατικῆς ἐπιστήμης, συναναρτέουσες δὲ εἰς τὰ παραγγέλματα τῆς Ιατρικῆς αἰγυπτιακάς καὶ χαλδαιϊκάς μωρολογίας, ἐπληρωσαν αὐτὴν προλήψεων, ἐν αἷς τὰ προβασκόνα, τὰ φυλακτήρια καὶ μυρία ἀλλα θεραπευτικὰ μηχανήματα. 'Ο Ξενοκράτης ίσως εἴχε προλήψεις, ἀλλ' ἡτο σπουδαῖος Ιατρὸς, ως γίνεται δῆλον καὶ ἐξ ἀλλων διασωθέντων αὐτοῦ ἀποσπασμάτων, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ «περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐγύδρων τροφῆς» συνταγματίου, ὅπερ καίπερ ἀτελὲς καὶ κολοβὸν, εἶναι οὐδὲν ἥτον σοφὸν ἔργον. 'Ο Κοραῆς διαλαμβάνει διὰ μακρῶν καὶ περὶ τοῦ διασήμου Ιατροῦ Ὀρειβασίου, τοῦ συγτάξαντος, κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, Ιατρικῶν συναγωγῶν ἔξηκοντάβιβλον (τοῦ Ὀρειβασίου τὰ σωζόμενα ἐτυπώθησαν τῷ 1851—1876 ἐν Παρισίοις εἰς ἕξ τόμους ἐπιμελεῖς Βουσεμάκερ καὶ Δάρεμβεργ) περιλαβόντος δὲ εἰς

τὰς συγχωγὰς αὗτοῦ καὶ τοῦ Ξενοκράτους τὸ μικρὸν πόνημα. Ἡ πρώτη τούτου τύπωσις ἐγένετο τῷ 1559 ἀτελῶς ὑπὸ τοῦ ἔξοχου Ἱατροῦ καὶ ἐλληνιστοῦ Γεσνέρου, εἴτα δὲ πληρέστερον ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου ἐν τῇ «Ἐλληνικῇ Βιβλιοθήκῃ». Τρίτων ἐξεδόθη τῷ 1774 ὑπὸ τοῦ Ἱατροῦ Φράντση τέταρτον τῷ 1794 ἐν Νεαπόλει ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γαετανοῦ "Αγκορα, ἐνθι υπάρχουσι ἐπισυγημέναι καὶ τινες τοῦ Κορχῆ σημειώσεις, περὶ τῶν ἐνθοτέρω. Πέμπτη ἔκδοσις εἶναι ἡ ἐν Μόσχᾳ τῷ 1808 (ἀναλώματι τῶν Σωτηρίων), ἐπιστατίᾳ τοῦ αὐτοῦ καθηγητοῦ Matthäi. Αἱ δλίγαι κριτικαὶ σημειώσεις τοῦ πρώτου ἔκδοτου (τοῦ ἐλβετοῦ Γεσνέρου) συστουμένων τῶν χρόνων, εἶναι ἀξιόλογοι· ὁ δεύτερος ἔκδοτης οὐδεμίᾳ προσέθηκε σημείωσιν· ὁ Ἱατρὸς Φράντσης ἡρκέσθη εἰς τὴν παράθεσιν τῶν παρ' ἄλλοις συγγραφεῦσι, καὶ μάλιστα παρ' Ἀθηναίῳ, εύρισκομένων περὶ τῶν ὅμοιων ἰχθύων παρατηρήσεων. Ὁ "Αγκορας παρέβαλε τὰς παλαιὰς τῶν ἰχθύων διομασίας πρὸς ἃς ἔδοσαν αὐτοῖς οἱ νεώτεροι ἰχθυολόγοι, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Λιγναίου. Ὁ δὲ Matthäi δὲν προσέθηκε σημειώσεις, διότι διενοεῖτο νὰ ἔκτυπώσῃ οὐχὶ τοῦ Ξενοκράτους τὰ σωζόμενα ἀλλὰ μέρος ἀγέκδοτον τῆς συγχωγῆς τοῦ Ὀρειβασίου, ἐν ἥι εὑρέθη κατὰ τύχην καὶ τοῦ Ξενοκράτους τὸ συνταγμάτιον. Τὰς ἀφορμὰς καὶ τὰ γενέθλια τοῦ ἀρχειμένου ἔργου ἔκτιθησιν ὁ Κορχῆς ἐν τοῖς προλεγομένοις. «Ἐφανέρωσα πρὸ δλίγου ὅτι εἰς τὴν τετάρτην ἔκδοσιν τοῦ Ξενοκράτους (τὴν ὑπὸ "Αγκορα) εύρισκονται κατὰ τύχην δλίγαι τινὲς σημειώσεις ἴδια μου. Εἴπα κατὰ τύχην, διότι οὔτ' ὁ ἔκδοτης εἶχε χρείαν σημειώσεων, οὔτ' ἐγὼ ἐπιθυμίαν νὰ προσθέσω σημειώσεις εἰς ξένας ἐκδόσεις. Ἀλλὰ μὲ τὸν Νεαπολίτην ἔκδοτην εἶχε κοινολογίαν ἐπιστολικὴν εἰς τῶν Παρισιανῶν μου φίλων, δ φιλολογώτατος Ῥοχέτιος, τοῦ ὁποίου τὸν πρὸ μικροῦ θάνατον θρηνῶ μὲ πολλοὺς ἀλλούς θαυμαστὰς τῆς σοφίας του. Οὗτος ἐξεύρων τινὰς μου σημειώσεις εἰς τὸν Ξενοκράτην, μ' ἐπαρακάλεσε νὰ τὸν συγχωρήσω νὰ τὰς πέμψῃ πρὸς τὸν Νεαπολίτην φίλου του. Καὶ ἐπειδὴ τότε, διὰ σωματικὴν νόσου, δὲν εἶχα δύναμιν μήτε νὰ τὰς ἀγαθεωρήσω, μήτ' εἰς καθηρῶν νὰ τὰς μεταγράψω, δ φίλος θέλων νὰ μοῦ ἀναιρέσῃ πᾶσαν πρόφασιν, τὰς μετέγραψεν, ὡς ήσαν, καὶ τὰς ἐπεμψεν εἰς τὸν ἔκδοτην τῆς Νεαπόλεως, διότου εἰς τὰς ἴδιας μου ἀμαρτίας προσετέθησαν ἀλλὰ πολλὰ τυπογραφικὰ παροράματα. Βλέπων ἐπειτα ὅτι οἱ σοφοὶ κριταὶ τῶν τοιούτων ἔχριναν τὰς ἀτελεῖς ταύτας σημειώσεις μὲ συγκατάβασιν, δὲν ἔλειπα νὰ τὰς ἐπιδιορθόνω καὶ νὰ τὰς αὐξάνω, δσάκις αἱ λοιπαὶ μου ἀσχολίαι

τὸ ἐσυγχώρουν· καὶ ἡ ἐπιμονὴ αὕτη μ' ἔφερε τέλος πάντων εἰς ἐπιθυμίαν νέας ἐκδόσεως τοῦ μικροῦ τούτου λειψάνου τῆς ἀρχαιότητος». Ἐπειδὴ δὲ Κοραῆς ἔμαθεν ὅτι δὲ Συνεῖδέρος παρεσκεύαζεν ἐκδοσιν τοῦ Ξενοκράτους, ἔκρινε καλὸν νὰ ἀναβάλῃ ἐπὶ ἔτη τὴν ἴδιαν ἐκδοσιν. «Μετὰ διάστημα τοσούτων ἐτῶν ματαίως ἐλπίσας τὴν ἐκδοσιν τοῦ Συνεῖδέρου δημοσιεύω σήμερον τὴν ἴδιαν μον. ἀλλὰ τὴν δημοσιεύω εἰς τὴν δπολαν εύρίσκετο κατάστασιν πρὸ πολλῶν γρόνων, προσθέσας μόνον εἰς τὰς σημειώσεις δλιγχάτινα, διαιρέσας δὲ καὶ τὸ συγγραμμάτιον εἰς τμῆματα καὶ κεχαλαια, παραλαβὼν καὶ ἐκ τῆς ἐν Μόσχᾳ ἐκδόσεως μικρὸν ἀποσπασμάτιον». Οὕτως ἡ ἐκδοσις τοῦ Κοραῆ περιέχει ἀνελλιπῶς πάντα τὰ σωζόμενα ἢ καν γινωσκόμενα τοῦ Ξενοκράτους λειψανα, τῇ προσθήκῃ καὶ ἄλλων τινῶν ἐκ τῶν τοῦ Γαληνοῦ καὶ μάλιστα τοῦ συνταγματίου «περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνύδρων ζώων τροφῆς» εἰλημμένου ἐκ τοῦ τρίτου βιβλίου τοῦ «περὶ τροφῶν δυνάμεως» ὅπερ συνέταξεν ὁ πολυθιαύμαστος ἐκ Περγάμου ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος συγγραφεύς.

Ο Κοραῆς διενοεῖτο νὰ ἐπιχειρήσῃ τῷ 1794 ἐκδοσιν τοῦ Ξενοκράτους. «Ἐπιστέλλω σοι (ἔγραφε κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο πρὸς τὸν 'Ρογέτιον) σημειώσεις τινὰς εἰς τὸν Ξενοκράτην, γενομένας ἐν σπουδῇ. Εάν φρονῇς ὅτι διὰ μεζονος δπιωσοῦν μελέτης δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν ἐνταῦθα (ἐν Παρισίοις) ἐκδοσίν τινα τοῦ Ξενοκράτους, εὑρεθῇ δὲ καὶ βιβλιοπώλης πρόθυμος νὰ ἀναλάβῃ τὰ τυπογραφικὰ ἀναλώματα ἐπὶ τῇ εὐτελεστάτῃ ἀμοιβῇ 12 ἀντιτύπων, ἅτινα θὰ διανείμω εἰς τοὺς φίλους, ἀναδέχομαι ἐγὼ ἀσμένως τὴν ἐκδοσιν». Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας πάλιν. «Ἐάν μὴ ἐγκρίνῃς τὴν πρότασίν μου περὶ ἐκδόσεως τοῦ Ξενοκράτους, δύνασαι ἐκ τῶν ἐμῶν σημειώσεων νὰ πέμψῃς, μετὰ προηγουμένην ἐπεξεργασίαν, ὅσας ἀν χρίνης χρησίμους, πρὸς τὸν ἐν Νεαπόλει φίλον· πρότρεψόν μετὸν νὰ διεξέλθῃ μετὰ προσοχῆς τὸν 'Αθηναϊον, τὸν ΙΙλίνιον καὶ τοῦ 'Οππιανοῦ τὰ 'Αλιευτικὰ μετὰ τῶν ἐλληνικῶν σχολίων». Παρακαλεῖ δὲ δ Κοραῆς τὸν φίλον 'Ρογέτιον, νὰ σταχυολογήσῃ ἐκ τῶν σημειώσεων ὃσας νομίσῃ μᾶλλον τῶν ἄλλων σπουδαίων, νὰ ἀναθειωρήσῃ αὐτὰς ἐπιμελῶς, εἴτα δὲ ἀναπέμψῃ εἰς τὸν Κοραῆν πρὸς ἀναθεώρησιν. «Παρακαλῶ σε (ἔγραφε) νὰ ἔξετάσῃς τὰς σημειώσεις ταύτας μεν' ὅλης τῆς κύστηρότητος, «ῶςπερ ἐν εἰς ὑπὸ τῶν ἐχθίστων ἥσαν γεγραμμέναι». Η πάσχουσα ὑγεία μου καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων βιβλίων ἐμπνέουσί μοι δυσπιστίαν πρὸς πᾶν διτι γράφω». Ο 'Ρογέτιος μετέγραψε κατ' ἐκλογὴν τὰς λατινιστὲς συντεταγμένας σημειώσεις τοῦ Κοραῆ, οὗτος δὲ

πάλιν εὐγαριστῶν τῷ γρηστῷ φίλῳ, δι' ὃπερ ἀνέλαβεν δχληρὸν βάζος,
εἰσηγεῖται αὐτῷ διορθώσεις τινὰς τοῦ λεκτικοῦ. 'Ο 'Ροχέτιος ἦτο μὲν
λατινιστὴς, ἀλλ' ὁ Κοραῆς ἔγραφε τὴν λατινικὴν πολλῷ ἔκείνου δρθο-
επέστερον καὶ γλαφυρώτερον. 'Ο "Αγκορας ἐκθειάζει ἐν τῷ προοιμίῳ
τὴν περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐμπειρίαν καὶ τριβὴν τοῦ Κοραῆ (his
nostris curis accessit studium ac benevolentia Diamantis Coray,
Smyrnae Doctoris, Medici Montpeliensis, Graecis litteris et omnigena
eruditione instructissimi etc.). Αἱ σημειώσεις τοῦ Κοραῆ πληροῦσι περὶ
τὰς 60 σελίδας τοῦ ὅλου πονήματος, συγκειμένου ἐν συνόλῳ ἐκ σελ-
δων 315. 'Αλλ' ὡς ἐλέχθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα
εἰσέφρησαν σφάλματα ὡς τε ὁ Κοραῆς δὲν παύεται βαρυθυμῶν ἐπὶ τού-
τοις καὶ δεινολογούμενος. «'Ο φίλος μου 'Ροχέτιος (ἔγραφε τῇ 28 αὐ-
γούστου 1811 πρὸς τὸν 'Αλέξανδρον Βασιλείου), ἐξεύρων δτι εἶχα τινὰς
σημειώσεις χριτικὰς εἰς τὸν Σενοκράτην λατινιστὶ γραμμένας, μὲ πα-
ρεκάλεσε τότε (χρόνος τούλαχιστον δώδεκα) νὰ τὰς ἀντιγράψῃ καὶ νὰ
τὰς στείλῃ πρὸς τὸν Signor Ancora. 'Ο καλὸς Signor Ancora τὰς
ἔβαλεν εἰς τὴν ἔκδοσίν του μὲ πολλὰ σφάλματα (τὰ δποῖα δὲν πιστεύω
νὰ ἔναι τῆς ἀντιγραφῆς τοῦ 'Ροχετίου)· καὶ ὅμως δὲν κατεδέχθη νὰ
στείλῃ μήτε τὸν 'Ροχέτιον μήτ' ἐμὲ ἐν σῶμα». Καὶ τῇ 1 νοεμβρίου
τοῦ αὐτοῦ ἔτους. «Ἐγὼ τότε (εἶναι τοῦτο 15 ή 16 χρόνοι) ἤμην ἄρ-
δωστος καὶ ἀκολούθως ἀδύνατος νὰ βάλω τὰς σημειώσεις εἰς καθαρόν.
'Ο πολλὰ πρόθυμος 'Ροχέτιος ἀναδέχεται τὸν κόπον νὰ τὰς συγαθροίσῃ
καὶ νὰ τὰς μεταγράψῃ, καὶ τὰς πέμπει εἰς τὸν σιδηροῦν "Αγκυραν.
Καὶ οὗτος τὰς ἐπρόσθεσεν εἰς τὴν ἔκδοσίν του, ἀς ἔναι καλὰ, μὲ τόσα
σφάλματα, ὡστε δταν ἐδαγείσθην ἀπὸ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Βιβλιοθήκην
τὸν γέον Σενοκράτην διὰ νὰ τὸν ἴδω, ἐκαταράσθην καὶ τὴν ἥμέραν
δταν τὰς ἔκαμα, κ' ἔκείνην δταν τὰς ἔκοινώγησαν». 'Ο Κοραῆς ἀναμα-
χόμενος τὰ παρὰ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ γενόμενα ἀμαρτήματα, ἐξέδωκεν
αὐτοτελῶς εἰκοστῷ ἔτει μετὰ τὸν Ancora τὸ συνταγμάτιον τοῦ Σενο-
κράτους, μετὰ ἑλληνικῶν σήμειώσεων ἐξαισίων τὸν πλοῦτον. καὶ τὴν
ἐμβρίθειαν. Μετὰ θαυμαστῆς ὅντως πολυμαθίας διεφώτισε πάμπολλα,
ἀναγόμενα εἰς τὴν δνομασίαν τῶν ἰχθύων, παραθείς τὰ ποικίλα τούτων
δνόματα παρά τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νῦν "Ελλησι, πολύτιμον δὲ πα-
ρασχῶν συμβολὴν εἰς τὴν ἰχθυολογίαν. Τοσοῦτον δὲ ἐπιμελῶς ἐξετάζει
τὰ πάντα ὡστε πολλαχοῦ ἀναγκάζεται νὰ προστρέχῃ καὶ εἰς τὸ τριε-
βάρβαρον καὶ βωμολογικὸν τοῦ Πτωχοπροδρόμου ποίημα, ἵνα παραβάλῃ

τὰς αὐτόθις ἀπαντώσας ιδίας δψαρίων δνομασίας πρὸς τὰς σήμερον συνήθεις παρὰ τοῖς "Ελλησ. Πρὸς τὴν ἐρώτησιν «εἰς τὶ χρησιμεύουσιν δὲ Εενοχράτης καὶ ὁ Γαληνὸς, τὶ δὲ ὡφελεῖ ἡμᾶς ἢ περὶ τῶν ἰχθύων ἔξετασις;» ἀποκρίνεται δὲ Κοραῆς· «τοιαύτην ἐρώτησιν ἤθελε κάμη καὶ δὲ ὅνος, ἀντὶ τοῦ δυνατὸν νὰ δοθῇ εἰς τὸν ὅνον προφορικὸς χωρὶς τὸν ἐνδιάθετον λόγος· «εἰς τὶ μὲν χρησιμεύει (ἤθελε καὶ αὐτὸς εἰπεῖν) νὰ ἔξεύρω, πόθεν γεννάται ἢ τροφὴ μου, τίνος καρποῦ ἀχυρού εἶναι, καὶ τίνα φύσιν ἢ δύναμιν ἔχει»; τοιαύτη δημοσίευση δὲν πρέπει νὰ ἦναι τῶν ὄνομαζομένων λογικῶν ζώων ἢ περὶ τοιούτων ὑπόληψις». Ο Κοραῆς φιλοσοφεῖ ἐνταῦθα περὶ φυσικῆς ἴστορίας, πραγματευόμενος ἐκτενῶς ἀρχαιοτέρους καὶ μεταγενεστέρους τοῦ Εενοχράτους ἰχθυολόγους καὶ Ιατροὺς, καταστρέφει δὲ τὸν λόγον παρορμῶν τοὺς "Ελληνας, ὡς συνήθως, εἰς τὰ καλὰ καὶ ἐπαινῶν τοὺς καθηγητὰς Thiersch (τὸν κλεινὸν φιλέλληνα «Θείρσιον»), Χότιγγερ καὶ τὸν γάλλον τυπογράφον Διδότον δι' ὃσα ἐδωρήσαντο βιβλία εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Χίου, προτρέπων δὲ καὶ τοὺς δριγενεῖς, κληρικούς τε καὶ λαϊκούς, νὰ μακηθῶσι τὸ ζηλωτὸν παράδειγμα καὶ τὴν πρόθυμον τῶν ἀλλοφύλων συνδρομήν. Ἐν ταῖς σημειώσεσι (ἀπὸ τῆς 47 μέχρι τῆς 220 σελίδος) ποῦ μὲν ἔξελέγχει τὴν κατ' εἶδη τῶν ἰχθύων διαίρεσιν τοῦ Εενοχράτους, διορθῶν αὐτὴν ἐκ τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ποῦ δὲ διορθοῖ τὸν Δουκάγγιον, πρὸς τοῖς ἀλλοις ἐκδεξάμενον τὸ «σαργὸς» ὡς ἐπίθετον δηλοῦν τὸν «ἀργὸν» (πλεονασμῷ δηλονότι τοῦ σ), ἐν ᾧ εἶναι τοῖς πᾶσι φανερὸν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἰχθύος σάργου. Παραπλήσιόν τι ἀλλὰ πολλῷ ἀστειότερον ἐπαθον πάθημα οἱ συντάκται τοῦ καταλόγου τῶν ἀντιγράφων μεγάλης εὐρωπαϊκῆς βιβλιοθήκης, ἐκλαβόντες τὴν φυλλάδα τοῦ Γαδάρου ὡς ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν *quodam sancto Gadaro!* Ἐκ τῶν πλουσιοπαρόχων τοῦ Κοραῆ σημειώσεων δύναται τις νὰ μάθῃ πολλὰ πράγματα. Πάντες γιγάντιοις δὲ τὸ παρ' ἡμῖν δνομαζόμενον βαρβοῦντι ἐγένετο παρὰ τὸ barbone τῶν Ἰταλῶν· ἀλλὰ τὸ barbone δηλοῖ πωγωνοφόρον, ἀκριβῶς δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις "Ελλησιν ἐκαλεῖτο τὸ βαρβοῦντι «τρίγλη πωγωνοφόρος ἢ γενειῆτις», ὁ δὲ Πτωχοπρόδρομος ἀναφέρει καὶ «τριγλία μουστακάτα» δηλ. μυστακοφόρον. "Ωστε οἱ μὲν Ἰταλοὶ μετήνεγκαν τὸ ἀρχαῖον ἐπίθετον εἰς προσηγορικὸν τῆς τρίγλης ὅνομα, ἡμεῖς δὲ τὸ ἔξιταλισμένον ἀρχαῖον ἐλληνικὸν ἐπίθετον ἀπεδείξαμεν Ἰταλοχυδαίζοντες προσηγορικὸν τῆς τρίγλης ὅνομα. 'Αλλ' ἀσχέτως πρὸς τὰ τοῦ Κοραῆ παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι πολλὰ ἐπίθετα, δηλοῦντα τὴν ιδιότητα

τοῦ μεθ' οὗ ἐξεφέροντο προσηγορικοῦ, προσέλαβον σὺν τῷ χρόνῳ τὴν
ἔννοιαν προσηγορικοῦ δύναματος· πρβλ. «σεσηκασμένον ἢ συκωτὸν ἥπαρ»
(συκώτιον), «ἀσημον ἀργύριον» (ἀσήμιον) «νηρὸν ὕδωρ» (νερὸν), «βοῦς
ἀγελάτα» (ἀγελάδα), «μῆς πουτικὸς» (πουτικὸς), via strata (στρᾶτα)
κτλ. Πολλὰ ἐφθαρμένα χωρία οὐ μόνον τοῦ Ξενοχράτους, ἀλλὰ καὶ
τοῦ Γαληνοῦ, τοῦ Ἀρτεμιδώρου, τοῦ Ἡσυχίου καὶ ἑτέρων εὐστόχως δι-
ώρθωσε καὶ ἀριστα ἐσαφῆνταις ὁ Κοραῆς, ὅστις ὅμως, δσάκις μὴ δύ-
ναται νὰ ἔρμηνεύῃ ἐπαρκούντως δυσερμήνευτόν τι χωρίον, οὐδαμῶς ὅκνεῖ
νὰ διμολογήσῃ μιτά παρέργησίας ὅτι «Οἰδίποδος χρήζει τοῦ λύσοντος τὸ
μηδὲν ἦτιν αἰνῆματος σκοτεινὸν τόδε χωρίον». Μέχρι τῆς σήμερον,
τὸ συνταγμάτιον τοῦ Ξενοχράτους ἀπαξί μόνον ἐξεδόθη, ὑπὸ τοῦ "Ιδελερ
τῷ 1841 ἐν τοῖς Physici et Medici Graeci minores, ἀλλ' ἡ ἔχθοσις
αὕτη ἐγένετο κατὰ τὴν κριτικὴν τοῦ Κοραῆ ἐπεξεργασίαν, ὃ δὲ "Ιδελερ
σύδεμίαν ἐπήνεγκε γέαν διόρθωσιν. Ἀληθεύουσι λοιπὸν καὶ σήμερον
πληρέστατα ὅσα ἔγραψεν ὁ Sinner πρὸ πεντήκοντα καὶ περιπλέον ἐνι-
αυτῶν. «Τὰ προλεγόμενα περὶ τοῦ Ξενοχράτους καὶ πάντων ἐν γένει
τῶν συγγραφέων, ὅσοι ἐσπούδασαν περὶ τὰ ιατρικὰ καὶ γαστρογομικὰ
προσδόντα τῶν ἰχθύων, γέμουσι πλείστων ὅσων ἀξιολόγων καὶ περιεργο-
τάτων εἰδήσεων· αἱ δὲ σημειώσεις εἶναι τὸ σαφέστατον καὶ τελειότατον
τῶν ὑπομνημάτων, ὅσα πώποτε ἔγραψαν περὶ τῆς φυσικῆς ἴστορίας
τῶν γγωστῶν τοῖς ἀρχαίοις ἰχθύων».

Ο ἀναγνώστης, ἀκούων γῦν ὅτι ἀπὸ τῆς ἵγιοιο λογίας θὰ μετα-
βιβάσωμεν τὸν λόγον ἐπὶ τὴν στωικὴν φιλοσοφίαν, θὰ ἀναφωνήσῃ ἵσως,
τί κοινὸν κυρί λόγον; Ἀλλὰ φθόνος οὐδείς. Μετὰ τὸν Ξενοχράτην,
ἐξέδωκεν ὁ Κοραῆς τῷ 1816, δαπάνη τῶν ὄμογενῶν Χίων, ὡς τέταρ-
τον τῶν Παρέργων τόμον, τὰ δώδεκα βιβλία «τῶν εἰς ἔαυτὸν» Μάρκου
Ἀντωνίου, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἔσγχτος καὶ ἐπιφανέστατος ἡγέτης τῆς στω-
ικῆς φιλοσοφίας, τῆς ἀπὸ τοῦ ἐλεειγοῦ τοῦ Ἐπικήτου οἰκιδίου εἰς τὸν
κραταιότατον καὶ λαμπρότατον τῶν θρόνων ἀναβιβασθείσης. Κτισθεῖσα
ὑπὸ τοῦ Κιτιέως Ζήνωνος κατὰ τὴν τρίτην πρὸ Χριστοῦ ἐκατονταετη-
ρίδα ἡ στωικὴ αἵρεσις διέλαμψεν ἐπὶ πέντε σχεδὸν αἰῶνας. Πλέον δὲ
παντὸς ἀλλού φιλοσοφικοῦ συστήματος εἰσέδυ αὕτη εἰς τὰ ἔγκατα τοῦ ἐλ-
ληγνικοῦ καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, παγκόσμιον προσλαβοῦσα σημαντικότητα
διὰ τῆς ἀγερώχου τῶν Ἰδρυτῶν καὶ τελεσιουργῶν αὕτης αὐταρκείας καὶ
ἀνεκπληξίας καὶ τῶν πρακτικῶν ἀρχῶν καὶ ἡθικῶν παραγγελμάτων,
ὅτινα προεξωμάλισαν τὴν ὁδὸν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Η μὲν

ἀρχαία Στοά· τοῦ Ζήνωνος, τοῦ Κλεάνθους καὶ τοῦ Χρυσίππου ἔχει ἀ-
τέραιμον καὶ ἀτεγχτὸν τὸ ἥθος καὶ τὴν ψυχὴν· ἀλλὰ κατ' δλίγον τῇ
πρόσθεν τραχύτης καθίσταται δπωσοῦν μαλακωτέρα, καὶ τῇ μέσῃ Στοά,
ἐπὶ Παναιτίου καὶ Ποσειδωνίου, καταλείπουσα καθόλου τῇ ἐπὶ μέρους
τὸ περὶ ἐκπυρώσεως δόγμα καὶ τὰς περὶ μαντικῆς τῶν παλαιῶν παρα-
δόσεις, ἀσπάζεται διὰ τοῦ Παναιτίου τὴν ἀφθοροῦσαν καὶ ἀϊδιότητα τοῦ
κόσμου καὶ ἀρχεται μέχρι τινὸς πλατωνίζουσα καὶ δὲν εἶναι πλέον τῇ
σκληροτράχηλος ἐκείνη καὶ μέχρι τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας ἐξικνουμένη
Στοά, τῇ ἐσέμνυναν τοῦ Ζήνωνος, τοῦ Κλεάνθους καὶ τοῦ Χρυσίππου
τὰ στυγνὰ ἀλλ' δεῖξεν ἡθικὴν αὐγὴν ἀπολάμποντα πρόσωπα. Ἡ νέα
Στοά, ἐάσασα χαίρειν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ φυσικὰ καὶ λογικὰ δόγματα,
ἐλάχιστα δὲ τῇ οὐδὲν ἐμφιλοχωροῦσα εἰς «τὰ μετὰ τὰ φυσικά» παρα-
δίδεται δλὴ εἰς τὴν ἡθικὴν, μεθιδρυθεῖσα δὲ εἰς τὴν 'Ρώμην, καθίστα-
ται τῆς ὅλως ἐκνευρισμένης καὶ ἐσφακελισμένης ῥωμαϊκῆς κοινωνίας
παρηγορος ἀμα καὶ διδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ ἀνωφελῆς ἰατρός. Ὁ στωι-
κὸς φιλόσοφος Μάρκος Αὔρηλιος ἀπεδείχθη οὐ μόνον ἐκ τῶν μεγίστων
ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν χρηστοτάτων καὶ εὐγενεστάτων
φιλοσόφων. Ἐκ τῶν ἕκκαλδεκα τῆς βασιλείας του ἐνιαυτῶν, τοὺς δώδεκα
διῆλθε διηνεκῶς μαχόμενος παρὰ τὰς ὅχθας τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀλλα-
χοῦ ὑπὲρ τῆς ἐνότητος τῆς αὐτοκρατορίας. Πᾶς ἔκαστος (λέγει ὁ Μον-
τεσκιώ) αἰσθάνεται ἐνδόμυχον ἡδονὴν λαλῶν περὶ τοῦ αὐτοκράτορος
Μάρκου Αὔρηλίου· on ne peut lire sa vie sans une espèce d'atten-
drissement. Διωδεκαέτης τὴν ἡλικίαν, ἦτο ἦδη «νεόφυτος» τῆς στωι-
κῆς φιλοσοφίας καὶ ἐπετήδευεν εὐφρωσύνως τοὺς σκληροδιαιτούς τρόπους
τῶν παλαιῶν φιλοσόφων. ἦτο τοσοῦτον φιλομαθῆς καὶ φιλαλήθης ὥστε
ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἐκάλει αὐτὸν οὐχὶ Verus (ὅπως ὄνομαζετο),
ἀλλ' ὑπερθετικῶς Verissimus. ἡσμένιζε περιβαλλόμενος ἐκ νεαρᾶς ἡ-
λικίας τὸν τρίβωνα τῶν κυνικῶν καὶ στωικῶν φιλοσόφων, καὶ ἐτέρπετο
κοιμώμενος ἐπὶ σκληροῦ δερματίνου στρώματος· τὸ ἐπίτιμον ἐπίθετον
τοῦ φιλοσόφου ἔστεργε πολλῷ μᾶλλον τοῦ μεγασθενοῦς τίτλου τοῦ
Καίσαρος, ἔλεγε δὲ συχνὰ ὅτι μήτηρ αὐτοῦ ἀληθής ἦτο τῇ φιλοσο-
φίᾳ, μητριὰ δὲ τῇ αὐλῇ. Ἡκιστα φιλοπόλεμος ὁν, ἐγένετο ἐξ ἀνάγκης
καὶ καθήκοντος πολεμικὸς, μόνην δὲ τῶν πολεμικῶν πόνων καὶ κακο-
παθειῶν ἀναψυχὴν ἐνόμιζε τὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν λιπαρὰν μελέτην.
Καλοήθης, ἀόργητος, θεωσεβής, φερέπονος, δλιγοδεής, ἀπολυπράγμων,
χκενδρουδος, εύμενής καὶ ἀκενόδοξος, πρὸς τοὺς ἔχθρους μακρόθυμος,

έπιεικής καὶ φιλάνθρωπος, πρὸς τοὺς φίλους εὐεργετικὸς καὶ ἐλευθέριος, ὁ Μᾶρκος Αὐρῆλιος (λέγει δὲ Ζέλλερος ἐν τῷ βραχεῖ βιογραφικῷ δοκιμώ του), ἃτο τῇ ἀληθείᾳ δημοκρατικὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὑπελάμβανε δὲ ἔαυτὸν, ὡς ὁ μέγας Φριδερίκος, πρῶτον τοῦ κράτους οἰκέτην· ὑπέμεινεν ἐπὶ 11 ἔτη συνάρχοντα τὸν ἀσωτὸν Οὐῆρων, ὑπέμεινε δὲ καὶ τὴν ἀκόλαστον τῆς ιδίας συμβίου δίαιταν, πρεσβεύων, ὡς ἀγεξίκακος φιλόσοφος, δτὶ δέον νὰ πρωσφέρηται τις ἀνεκτικῶς πρὸς ἀνθρώπους, ὃν δὲν δύναται νὰ μεταβαλῃ τὸ ηθος. Παρὰ τὰς ὅγθας τοῦ ποταμοῦ Γρανούα, ἐγγὺς τῆς Βιέννης, μαχόμενος ἀδιαλείπτως κατὰ τῶν Κουάδων καὶ τῶν Μαρκομάνων, συνέθηκεν ὁ Μᾶρκος τὸ θαυμάσιον βιβλίον του. Διὸ δὲ τῆς ἡμέρας διατρίβων εἰς πολεμικὰς ἀσκήσεις καὶ στρατείας, διήρχετο τὰς ἔσπέρας μόνος καὶ καθ' ἔαυτὸν ἐν τῇ σκηνῇ του, ἔκει δὲ, ἀναλογιζόμενος τὸ μάταιον τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων, ἐποιεῖτο ἔξετασιν τῆς ιδίας συνειδήσεως, ἐμελέτα τὰ μεγάλα καὶ μυστηριώδη προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ παρεθάρρυνεν αὐτὸς ἔαυτὸν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ πρὸς τὴν ἀρετήν. «Ο γλυκὺς καὶ εὐγενὴς αὐτοκράτωρ (παρατηρεῖ ὁ γάλλος Μαρθά), ἐν τῇ μονώσει τοῦ ιδίου μεγαλείου, αἰρόμενος ὑπεράνω τῶν ἀνθρωπίνων, εἵρισκε κουφισμὸν καὶ ἥδονὴν ἐν τῇ πρὸς ἔαυτὸν διαλέξει». Ἀπειρηκώς ὑπὸ τοῦ καμάτου καὶ ὑπὸ ψυχικῆς ταλαιπωρούμενος δδύνης, ἐφιλοσόφει περὶ τῆς κενοσπονδίας τῶν ἀνθρώπων. «Τοῦ μὲν ἀνθρωπίνου βίου δὲ μὲν χρόνος στιγμὴ, ἡ δὲ οὐσία ῥέουσα, συνελάντι δὲ εἰπεῖν, πάντα, τὰ μὲν τοῦ σώματος, ποταμὸς, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς ὄγειρος καὶ τῦφος· ὁ κόσμος ἀλλοίωσις, δὲ βίος ὑπόδληψις». Άλι «εἰς ἔαυτὸν» ὑποθήκαι τοῦ Μάρκου εἶναι τὸ εὐαγγέλιον τῆς στωικῆς φιλοσορίας, συγκεκερχασμένης ὅμως ἐπὶ τὸ μειλιχιώτερον καὶ ἀπεκδεδυμένης τὰς παλαιὰς ὑπερβολάς· εἶναι βιβλίον, ἀποκνέον στωικὴν μᾶλλον εὐσέβειαν ἢ φιλοσοφίαν, μετὸν βιωτικῆς σοφίας καὶ θεσπεσίων ἀποφθεγμάτων, ἐλεύθερον δὲ πάσης δόγματικῆς εἰσηγήσεως. C'est le livre le plus purement humain qu'il y ait (ώς εὐστόχως ἀποφαίνεται δὲ 'Ρεγάν)· véritable Evangile éternel, le livre des Pensées ne vieillira jamais· car il n'affirme aucun dogme». 'Ο καρδινάλιος Βαρώνιος ἀπεκάλει θεῖον τὸ σύγγραμμα τοῦ Μάρκου Αὐρῆλου, δὲ πάπας Νικόλαος δὲ Πέμπτος, ἔφερεν αὐτὸν ἐγκόλπιον, ὡς διδάσκαλον καὶ ὁδηγὸν τοῦ βίου. 'Ο Μᾶρκος ἔγραψε τοὺς ιδίους διαλογισμοὺς οὐχὶ κατὰ κανονικὴν τινὰ μέθοδον, ἀλλὰ ἀφελῶς καὶ ἀτάκτως, ἐκ διαλειμμάτων καὶ καθ' ὃν τρόπον ὑπετυπούγτῳ εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ, ἐντεῦθεν δὲ αἱ πολλαὶ καὶ πολ-

χίλαι ἐπαναλήψεις, αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀσυναρτησίαι, καὶ τῶν παραγράφων ἡ ἀσύμμετρος κατασκευὴ, ὡν ἔνεκα πολλαχοῦ διασπᾶται τοῦ πονηματος ἡ ἐνδῆται. Οὐδεμία ἐν τούτῳ ἔκθεσις μεθοδικὴ συστήματός τινος φιλοσοφικοῦ, ἀλλὰ σειρὰ σκέψεων, ἃς ὁ συγγραφεὺς ποιεῖται καθ' ἑαυτὸν, παρατινέσεις δὲ καὶ νουθεσίαι τοῦ φιλοσόφου Μάρκου πρὸς τὸν ἄνθρωπον Μάρκον νὰ μὴ παρεκκλίνῃ μηδέποτε ἀπὸ τῶν σωτηρίων τῆς φιλοσοφίας διδαγμάτων, μηδὲ νὰ θηρεύῃ τὰ κενὰ θέλγητρα κιβδήλου καὶ ψευδοῦς ἐνδαιμονίας.

Τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἐἰς Ἐαυτὸν» προσφωνεῖ ὁ Κοραῆς εἰς τὰ «εὐτυχῆ τῆς Χίου μειράκια» οὐχὶ ὡς ἀξιώτερα τῶν ἀλλων συνομηλίκων 'Ελλήνων, ἀλλ' «ὡς τρέχοντα μεγαλήτερον κίνδυνον νὰ φανῶσι καταφρονητὰ τῆς προνοίας τοῦ θεοῦ»· παρακελεύεται δὲ αὐτὰ «νὰ κατασταθῶσι παράδειγμα καὶ φανὸς τῆς ἀρετῆς εἰς ὅλης τῆς Ἑλλάδος τοὺς νέους καὶ νὰ συναγωνισθῶσι μ' ἐκείνους τὸν Ἱερώτατον ἀγῶνα τῆς κοινῆς εὐνομίας» πειρώμενος νὰ ἐγχαράξῃ εἰς τὰς νεαρὰς καὶ ἀπαλὰς αὐτῶν ψυχὰς, «ὅτι τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων μόνη βάσις, μόνον ἰσχυρὸν θεμέλιον εἶναι ἡ δικαιοσύνη» καὶ ὅτι «δ ἀδίκος τόνομα μόνον διαφέρει ἀπὸ τὴν ληστήν». Ἐν τοῖς προλεγομένοις ὁ Κοραῆς πραγματεύεται τὰ κατὰ τὸν Μάρκον Ἀντωνίνον, ἐγκωμιάζων τὰς πολλὰς καὶ ἐπιζήλους ἐκείνου ἀρετάς. Βεβαίως ὅσα γράφει περὶ τοῦ Μάρκου εἶναι ἀτελέστατα, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ διεξοδικὰ συντάγματα τοῦ Πενάν (1882) καὶ τοῦ ἀγγλοῦ Οὐάτσον (1884), ἵνα μηδὲν εἴπωμεν περὶ τῶν ἀπεριών ἀλλων μικροτέρων τῶν ὅγκον εἰδικῶν πραγματειῶν, ὅσαι προηνέχθησαν εἰς φῶς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις. Ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῆς στωικῆς φιλοσοφίας ὑπὸ τοῦ Κοραῆ γεγραμμένα εἶναι λίαν συνοπτικά, τὸ μὲν διότι περιληπτικῶς περὶ ταύτης ποιεῖται λόγον, τὸ δὲ διότι ὁ Κοραῆς ἤντλησε πολλὰ ἐκ τῆς ἴστορίας τῆς στωικῆς φιλοσοφίας ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ Τίδεμαν, ἥτις εἶναι σήμερον δλως πεπαλαιωμένη, ἀναπληρωθεῖσα διὰ τῶν τελειοτάτων συγγραφῶν τοῦ Ζελλέρου καὶ τοῦ Στάιν. Οὐδὲν ἡττον ὁ Κοραῆς ἐπικρίνει εὐφυῶς πολλὰς στωικὰς δόξας, καὶ μάλιστα τὰς περὶ ἀδιαφορῶν καὶ περὶ ἀρετῆς. «Τοῦ Μάρκου τὸ σύγγραμμα εἶναι (λέγει) θησαυρὸς ἀληθινὸς, νύκτα δὲ καὶ ἡμέραν πρέπει νὰ τὸ μελετῷ ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ χαλινώσῃ τὰ πάθη του· τὸ μάλιστα προσοχῆς ἀξιον εἰς αὐτὸν εἶναι ἡ συχνὴ ἐπανάληψις, τοῦ δτι ὁ ἀνθρωπὸς ἐγεννήθη φύσει κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν ζῶον· ἀπὸ τὸν γονιμώτατον τοῦτον δρισμὸν συγάγει ὁ Μάρκος πολλὰ ἀξιόλογα πορίσματα. Ἐπειδὴ